

Status van de van oorsprong Nederlandse rassen

Net als in 2013 wordt de status van de van oorsprong Nederlandse rassen besproken. Het betreft het aantal volwassen stamboekgeregistreerde vrouwelijke dieren van rund, schaap, geit, varken, paard, hond, kip, konijn, duif, gans, eend en honingbij. En de trend in de afgelopen 15 jaar.

Het Centrum voor Genetische Bronnen, Nederland (CGN) heeft de taak om status en trends van dierlijke genetische bronnen in Nederland te monitoren. Deze gegevens worden vastgelegd in een database (<http://efabis.cgn.wur.nl/>) ten behoeve van de FAO (Wereldvoedselorganisatie van de Verenigde Naties). In dit artikel staat een update van de informatie.

Wat is een ras?

De vermelde data zijn de aantallen zoals die door stamboeken en rasorganisaties zijn doorgegeven. Het gaat om rassen die de FAO omschrijft als 'native and/or locally adapted', dat wil zeggen: oorspronkelijk en/of aangepast aan de lokale omstandigheden.

Een ras is een populatie van verwante dieren die in kenmerken op elkaar lijken en deze kenmerken ook doorgeven aan hun nakomelingen. Dit betreft zowel uiterlijke kenmerken (zoals kleuraftekening of type) als eigenschappen die nodig zijn voor een bepaald gebruiksdoel. Of het nu productie van melk, vlees of eieren is of het leveren van trekkracht of graasdiensten.

Fokkers van rassen zijn doorgaans georganiseerd in een stamboek of rasvereniging. Meestal wordt een dier tot een bepaald ras gerekend wanneer de ouders, de grootouders en minstens een van de overgrootouders tot ditzelfde ras behoren. Het dier is dan raszuiver (meer dan 87,5 procent zuiver bloed).

Een ras wordt als van oorsprong Neder-

Wilma Taks

Hulstlander

lands beschouwd als een populatie dieren 40 jaar en 6 generaties apart van de buitenlandse ras(sen) waar het uit ontstaan is, gefokt wordt. Vanuit het oogpunt van genetische diversiteit voegt het CGN ook jong erkende Nederlandse rassen aan de rassenlijst toe, zoals het Schijndelaar hoen, het Hulstlander konijn, de Zeeuwse Dwergkropper en Nederlandse krulvederkropper.

Nederlandse krulvederkropper

Wilma Taks

Tabel 1 – Risicoclassificatie van rassen op basis van de FAO-richtlijnen (Bron: CGN)

voortplantingsvermogen	aantal vrouwelijke fokdieren		inteefttoename per generatie	
	hoog *1	laag *2		
kritiek	< 100	< 300	> 1,0%	zeer hoog
bedreigd	< 1000	< 3000	0,5–1,0%	hoog
kwetsbaar	> 2000	< 6000	0,25–0,5%	vrij hoog
normaal			< 0,25%	gering

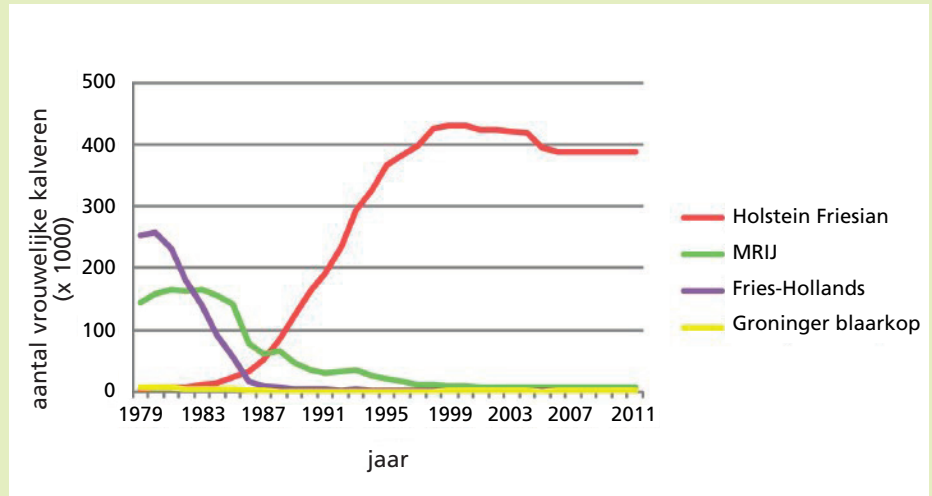
*1 Hoog voortplantingsvermogen bij gevogelte, varken, hond en konijn

*2 Laag voortplantingsvermogen bij rund, paard, geit en schaap

Waarom zeldzaam geworden?

Veel oorspronkelijke Nederlandse rassen zijn zeldzaam geworden als gevolg van de ontwikkelingen in de landbouw en de fokkerij. Door de opkomst van de moderne landbouw en veeteelt verdwenen bijvoorbeeld veel gescheperde schaapskuddes uit het Nederlandse landschap en waren paarden niet meer nodig voor de landbouw. Rijpaarden werden vooral populair door een toenemende belangstelling voor de paardensport en zo ontstonden dressuur- en springpaarden. In Nederland werd het fokkerijbedrijfsleven steeds meer een wereldspeler.

In de tweede helft van de vorige eeuw hebben de pluimvee- en varkenssector een enorme groei doorgemaakt. Men legde zich toe op het fokken van rassen die voor één doel geschikt waren. Zo namen de gespecialiseerde rassen toe. Zo ontstond legpluimvee en vleespluimvee. Bij het rundvee had vooral de Holsteinisering grote gevolgen voor de oorspronkelijke

Figuur 1 – Aantal vrouwelijke kalveren per ras geboren in de afgelopen 30 jaar

rassen. Dubbeldoelvee werd vervangen door melk- of vleesvee.

Figuur 1 laat de ontwikkeling binnen de rundveestapel zien van de jaren zeventig tot nu. In 1975 was nog 71% van de rund-

veestapel van het Fries-Hollands ras, 28% was MRIJ en 1% was Groninger blaarkop. In 2012 maken deze drie rassen samen minder dan 1% van de hele rundveestapel uit.

Criteria voor zeldzaamheid

Rassen die wat betreft hun populatiegrootte in de categorieën kritiek, bedreigd of kwetsbaar vallen, noemen we zeldzame rassen. In de 'FAO Guidelines In Vivo Conservation, 2012' zijn de criteria scherper geformuleerd voor de classificatie in verschillende risicogroepen. Naast het aantal fokdieren (populatiegrootte) wordt rekening gehouden met de voortplantingscapaciteit van een diersoort (tussen diersoorten met veel en weinig nakomelingen per ouderdier, vergelijk konijn met paard). In tabel 1 staat deze classificatie.

Verder speelt de populatiestructuur een rol (hoeveel mannelijke dieren er worden ingezet en hoe er gefokt wordt), de inteelttoename per generatie, de trend in het aantal fokdieren en het aantal fokkers in combinatie met hun leeftijd.

Andere factoren waar op gelet wordt, zijn de geografische spreiding van een ras, het functioneren van een rasorganisatie en of er een open of gesloten fokkerij is (of er dieren van buiten het stamboek toegevoegd kunnen worden). Waarbij de kanttekening wordt geplaatst dat fokken met niet-geregistreerde dieren die 'erop lijken' een

risico is als de bloedvoering niet bekend is. Een extra garantie voor het voortbestaan van een ras is het voorkomen van populaties over de grens (Nederlands trekpaard, Fries paard, Schapendoes, Bonte Bentheimer varken, Groninger paard). Dit laatste kan ook helpen bij het verstandig fokken.

Trend afgelopen vijftien jaar

Via <http://www.wur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Wettelijke-Onderzoekstaken/Centrum-voor-Genetische-Bronnen-Nederland-1/Expertisegebieden/Dierlijke-Genetische-Bronnen/Rasinforma>

ras	aantal volwassen vrouwelijke (fok)dieren	risico- status	trend laatste 15 jaar
gans (2017)			
Twentse landgans (wit en bont)	75	kritiek	stabiel
eend (2017)			
	aantal eenden		
Hollandse kuifeend (incl. dwerg)	35	kritiek	afnemend
Hollandse kwaker	750	bedreigd	stabiel
Noord Hollandse krombekeend	80	kritiek	stabiel
Noord Hollandse witborsteend	20	kritiek	stabiel
Overbergse eend	10	kritiek	afnemend

Tabel 2 – Overzicht watervogels van Nederlandse oorsprong (bron: CGN)

ras	aantal volwassen vrouwelijke (fok)dieren	risico- status	trend laatste 15 jaar
hond (2014)			
	aantal teven		
Boerenfox (niet erkend)			
Drentse Patrijshond	2500	normaal	
Hollandse herder (korthaar)	1100	kwetsbaar	
Hollandse herder (langhaar)	430	bedreigd	
Hollandse herder (ruwhaar)	250	bedreigd	
Hollandse smoushond	600	bedreigd	
Kooikerhondje	2500	normaal	
Markiesje	600	bedreigd	
Nederlandse schapendoes	2000	normaal	
Saarloos Wolfhond	400	bedreigd	
Stabyhoun	2000	normaal	
Wetterhoun	500	bedreigd	

Tabel 3 – Overzicht van hondnrassen van Nederlandse oorsprong (bron: CGN)

matie.htm is de lijst met de status met alle van oorsprong Nederlandse rassen te vinden. 90 procent van deze rassen is inmiddels zeldzaam. Daarvoor is dat wat er in de omgeving van de rassen gebeurt heel bepalend. De totale veestapel is in de tijd altijd aan schommelingen onderhevig, veelal door economische omstandigheden. Dit betreft niet alleen het aandeel van verschillende diersoorten, maar ook dat van verschillende rassen binnen een diersoort.

Toen in 1984 het melkquotum in de melkveehouderij, het productierecht voor koemelk, werd ingevoerd, had dat een aanzienlijke krimp van de melkveestapel tot gevolg. Geiten- en schapenmelk vielen hier niet onder en dit zorgde voor een enorme groei van voornamelijk de melkgeitenpopulatie. Het loslaten van de melkquota zorgde weer voor groei van de melkveestapel en in hoeverre de fosfaatregelgeving voor verschuivingen zal zorgen, is nog niet bekend.

Risico's voor een aantal rassen

Het kan zomaar zijn dat een ras heel snel in populatie achteruitgaat. Het Nederlands landvarken is bij de grote fokkerijorganisaties inmiddels zo goed als verdwenen en het grootste deel van de raszuivere populatie zeugen is inmiddels gemengd met het Scandinavisch landvarken. Alleen de pas opgerichte fokkersclub heeft nog raszuivere dieren.

Bij runderen hangen de risico's voor zeldzame dubbeldoelkoeien samen met de vraag in hoeverre er uitzonderingen worden gemaakt voor de zeldzame rassen wat betreft de fosfaatregelgeving. Hoewel de populatie van het MRIJ-vee al zo'n 15 jaar rond 15.000 schommelt, is ook de toekomst van dat ras onzeker, omdat het niet onder een eventuele uitzondering valt.

Bij de schapen wordt de status van de Flevolander als risicovol beschouwd. Hoewel de rassen waaruit de Flevolander, Noordhollander en Swifter ontstaan zijn (Fins

Hollandse Herder ruwhaar

ras	aantal volwassen vrouwelijke (fok)dieren	risico- status	trend laatste 15 jaar
sierduif (2017)			
aantal duivinnen			
Amsterdamse baardtuimelaar	200	kritiek	afnemend
Amsterdamse tipler	35	bedreigd	afnemend
Boeren meeuw	50	bedreigd	afnemend
Gelderse slenk	120	bedreigd	stabiel
Groninger slenk	80	kritiek	afnemend
Hagenaar	50	kritiek	afnemend
Hollandse kropper	400	bedreigd	afnemend
Holle kropper	250	bedreigd	stabiel
Hyacinthduif	100	bedreigd	afnemend
Ned. krulveerkropper	80	kritiek	stabiel
Ned. schoonheidspostduif	200	bedreigd	afnemend
Ned. helmduif	80	kritiek	stabiel
Ned. hoogvlieger	125	bedreigd	afnemend
Nonduif	175	bedreigd	afnemend
Oud Hollandse Tuimelaar	500	bedreigd	afnemend
Oud-Hollandse Kapucijn	180	bedreigd	afnemend
Oud-Hollandse meeuw	600	bedreigd	afnemend
Voorburgse schildkropper	250	bedreigd	stabiel
Zeeuwse dwergkropper	50	kritiek	toenemend

Tabel 4 – Overzicht van duivenrassen van Nederlandse oorsprong (bron: CGN)

ras	aantal volwassen vrouwelijke (fok)dieren	risico- status	trend laatste 15 jaar
konijn (2017)			
aantal voedsters			
Beige	30	kritiek	afnemend
Deilenaar	50	kritiek	afnemend
Ekster	30	kritiek	stabiel
Gouwenaar	30	kritiek	afnemend
Havana	60	kritiek	afnemend
Hulstlander	60	kritiek	afnemend
Klein lotharinger	200	bedreigd	afnemend
Nederlandse hangoordwerg	1600	normaal	afnemend
Nederlandse kleurdwerg	2500	normaal	stabiel
Sallander	40	kritiek	stabiel
Thrianta	350	bedreigd	stabiel

Tabel 5 – Overzicht van konijnenrassen van Nederlandse oorsprong (bron: CGN)

landschap, Île de France, Vlaams melkschaap en Texelaar) goed beheerd worden, is het Vlaams melkschaap een zeldzaam

ras en dat geeft meer risico. De ontwikkeling in de heideschapepopulaties hangt samen met de manier waarop in de toe-

Miriam van Straaten

Nederlands trekpaard

komst het heidebeheer ingevuld wordt. Voor het Nederlands trekpaard geldt dat er moeilijk liefhebbers voor te vinden zijn en het aantal doeleinden waarvoor ze ingezet kunnen worden, beperkt is.

Het aantal Nederlandse melkgeitenrassen is al voor 2000 sterk gedaald. Hoewel de Nederlandse landgeit tot voor kort groeide, maakt de populatie nu weer een lastiger periode door, die onder andere te maken heeft met de regelgeving (o.a. bij keuringen). De kleindierrassen zijn qua populatieomvang allemaal bedreigd of kritiek. Het voortplantingsvermogen van deze diersoorten is weliswaar groot, maar het aantal houders is klein en meestal 'grijs' en dat zorgt voor risico's. Het is van belang dat de diversiteit aan rassen en hun genen behouden blijven. Daarbij is het zaak om bij te houden wat we nog hebben. ●